

עקיבא הסוכר שאין קידושין תופסים בחלוצה, על מאמר דבתר חליצה, להחמיר ולהצריכה גט, אטו משום מאמר דקמי חליצה, שצריכה גט למאמרו, בנוסף לחליצתו, וקא משמע לן דלא גזרינן.

אלא חליץ ונתן גט — למה לי לשנות זאת במשנה?

כי מה יועיל גט זה, והרי היא מותרת לשוק גם בלעדיו, והוא אסור בקרובותיה גם בלעדיו.

ומשנינן: ולטעמיה, שהקשית כך, אימא סיפא:

בעל ועשה מאמר, בעל ונתן גט —

למה שנה זאת התנא?

בשלמא בעל ונתן גט — איצטריך, כי סלקא דעתך אמינא, נגזור גט דבתר בעילה אטו גט דקמי בעילה, קא משמע לן דלא גזרינן.

אבל בעל ועשה מאמר — למה לי לומר זאת? והרי לא הוסיף המאמר כלום אחר הבעילה!

אלא מה יש לך לתרץ, כי איידי היות דתנא "חליץ ועשה מאמר", תנא נמי במקביל לו "בעל ועשה מאמר", אף על פי שאין בו צורך.

אם כן, כך נתרץ גם את שאלתך: ואידי דבעי למיתני "בעל ונתן גט", תנא נמי במקביל לכך "חליץ ונתן גט", אף על פי שאין בו צורך.

שנינו במשנתנו: בזמן שהיא וכו'.

מתניתין, דלא כי האי תנא —

שנינו במשנה: בין יבם אחד לשתי יבמות כו'.

בשלמא לרבי יוחנן, דאמר, כולה ביתא, של האחים והיבמות לאחר החליצה של אחד האחים, בלאו של "לא יבנה" קאי —

שפיר איצטריך התנא לאשמועינן בחליץ לזו ועשה מאמר בזו, דאין קדושין תופסין בחייבי לאוין, וכרבי עקיבא.

אלא לריש לקיש, דאמר: כולה ביתא בכרת של אשת אח קאי, ורק החולץ ניתק לו הכרת ללאו, תיקשי:

וכי איצטריך התנא לאשמועינן דאין קדושין תופסין בחייבי כריתות?

אמר לך ריש לקיש: ולטעמיה נמי תיקשי:

סיפא דתנא: בעל ועשה מאמר, אין אחר הבעילה כלום — וכי איצטריך לאשמועינן דאין קדושין תופסין באשת איש?

אלא, איידי דתנא התרת יבם אחד ויבמה אחת, ששם יש לחדש גם לריש לקיש שאין קידושין תופסים לחולץ בחלוצה, שהיא בלאו בלבד לחולץ, תנא נמי שתי יבמות ויבם אחד.

ואידי דתנא שתי יבמות ויבם אחד, תנא נמי שתי יבמין ויבמה אחת.

שנינו במשנתנו: חליץ ועשה מאמר ונתן. וכו'.

והוינן בה: בשלמא חליץ ועשה מאמר ביבם אחד וביבמה אחת, שפיר איצטריך לומר שאינו כלום —

כי סלקא דעתך אמינא, נגזור אפילו לרבי

אחריה כלום, סבר: ביאה נמי ליכא למיגזר.
ודקאמרת ליגזור ביאה אחר הגט משום
ביאה אחר חליצה —

כיון דחליצה דאורייתא — מידע ידיעי.

ודקאמרת, ליגזור ביאה אחר מאמר משום
ביאה אחר ביאה —

כיון דביאה דאורייתא — הא מידע ידיעי.

ג. ואבא יוסי בן הנין סבר לה כרבנן, דגזרי
כביאה.

וגזר חליצה משום ביאה.

דתניא, אבא יוסי בן יוחנן איש ירושלים
אומר משום רבי מאיר: אחת בעילה ואחת
חליצה —

בתחלה — אין אחריה כלום.

באמצע ובסוף — יש אחריה כלום.

ושלש מחלוקת בדבר —

א. תנא קמא סבר: ביאה דאיכא למיגזר —
גזרינן.

חליצה דליכא למיגזר — לא גזרינן.

ב. ורבי נחמיה, שאמר אחת זו ואחת זו אין

הדרן עלך פרק רבן גמליאל

פרק הבא על יבמתו

הקדמה

הפרק שלפנינו עוסק, בחלקו הגדול, בענין הנשים הפסולות להנשא לכהנים, ובענין הנשים הפסולות לאכול בתרומה.

להלן עיקרי הדברים בענינים אלו, על פי שיטת רש"י:

א. הנשים הפסולות להנשא לכהנים –

כהן גדול אסור לישא אלמנה ואשה בעולה.

שנאמר בכהן גדול "אלמנה וגרושה וחללה זונה – את אלה לא יקח. כי אם בתולה מעמיו יקח אשה".

וכן נאסרו כל הכהנים בגרושה [וכן בחלוצה מדרבנן], ובאשה זונה או חללה.

שנאמר "אשה זונה וחללה לא יקחו. ואשה גרושה מאישה לא יקחו".

הזונה האמורה בתורה – היא אשה שנבעלה למי שהיא אסורה להבעל לו [לדעת רש"י,⁽¹⁾ והכי קיימא לן. ונחלקו תנאים בדבר, לקמן דף סא].

החללה האמורה בתורה – היא זו שנבעלה למי שהוא אסור בה משום כהונתו [פסולי כהונה], או הזרע שבא מביאה זו.

החלל פוסל את אשתו ואת זרעו, ונעשו אף הם חללים.

ב. האוכלים תרומה, על אף שאינם כהנים –

בתו של כהן אוכלת בתרומה [ונקראת "תרומה דבי נשא", כלומר: תרומת בית אביה]. יש אומרים מפני שאף היא כהנת, ואוכלת מחמת קדושתה העצמית בתורת כהנת, ויש אומרים שמכח אביה היא אוכלת, ואביה נחשב "מאכילה" בתרומה.⁽²⁾

משנתארסה בת הכהן לישראל הרי היא נפסלת מתרומת בית אביה.

אשתו הישראלית של כהן, מותרת לאכול בתרומה. יש אומרים שבעלה הוא זה ש"מאכילה" בתרומה, ויש אומרים שבאשה עצמה נתחדש דין אכילה מחמת היותה אשת כהן; ויש בספק זה כמה וכמה נפקא מינה.⁽³⁾

התוספות נז א ד"ה ואי. אלא שיש מן האחרונים שכתבו, שאף בת כהן אינה אוכלת אלא מפני שהיא ברשות אביה.

3. פשוטן של דברים, שאין לאשה דין עצמי של אכילה בתרומה, שהרי למדנו דין אכילתן בתרומה ממה שאמרה תורה "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו", ובכלל דין זה אף

1. ראה שיטת רש"י לקמן במשנה סא עמוד א וב, וכמה שנתבאר שם בהערות; ובסוגיא לקמן סח ב, מבואר עוד לימוד על אשה הנבעלת לאסור לה שהיא פסולה לכהונה, ראה שם.

2. פשוטן של דברים הוא, שאף בת הכהן היא כהנת, ומדין זה אוכלת היא בתרומה, וכך נקטו הקרן אורה והערון לנו, ראה דבריהם על

דבריהם בדף לה א ומד ב]. ואולם בדעת רש"י הוכיחו, שאין בשם "זונה" בעצמותו כדי לפוסלה מתרומה.

ועוד אמרה תורה "ובת כהן כי תהיה לאיש זר – היא בתרומת הקדשים לא תאכל". מלמד הכתוב שכל אשה שנבעלה לאדם שהוא זר ופסול לה, הרי היא אסורה מלאכול בתרומה, ובלבד שיהא "זר אצלה מעיקרא", ויהא "איש זר" ולא "אשה זרה".

וכשם שנפסלת היא מתרומת בית אביה, כן נפסלת היא מתרומה שהיא אוכלת בשביל בנה שיש לה מכהן, ודרשוהו חז"ל מריבוי הכתוב [ראה לקמן סז ב].

ועוד אמרה תורה "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה [מבעלה, וכשנישאה לו נפסלה מלאכול בתרומת בית אביה], ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל".

ודרשו חכמים ממקרא זה, שאין האשה אוכלת בתרומה אלא אם כן נבעלה למי שיש לו עליה קדושין וגירושין. אבל אם נבעלה האשה [אפילו ביאה בעלמא בלא שיקחנה] למי שאין קידושין תופסין לו בה [כגון לקרוב, או לנכרי ועבד שאין לו קדושין בבית

עבדו ושפחתו הכנעניים של כהן, אוכלים בתרומה, לפי שהאדון "מאכילם" בתרומה, אך אין עליהם קדושת כהונה.

בת ישראל שניסת לכהן ויש לה הימנו בן קיים, או בן הבן, ואפילו היה זר או פסול, הרי אמו [או אם אמן] אוכלת בתרומה.

שנאמר "וכהן כי יקנה... ויליד ביתו – הם יאכלו בלחמו".

ודרשו חכמים: הם "יאכילו" בלחמו; ואפילו יש לה בן קיים מן הכהן שלא על ידי נישואין, הרי הוא מאכילה בתרומה.

ג. נשים הפסולות באכילת תרומה:

כל אשה שנעשית חללה מביאת פסולי כהונה, הרי זו אינה אוכלת לא בתרומת בית אביה, אם היא כהנת, ולא בתרומת בעלה אם היא ישראלית הנשואה לכהן.⁽⁴⁾

ונסתפקו האחרונים אם חללה אוכלת בתרומה בשביל בנה מכהן.

התוספות נסתפקו אם "זונה" פסולה מתרומה הואיל והוקשה לחללה [ראה

4. כן הוכיחו אחרונים מכמה מקומות, שאף בתרומת בעלה אינה אוכלת. וראה לקמן נו א בקרן אורה ערוך לנר רש"ש וקובץ הערות שדנו בדבר, למה תהא נפסלת, הואיל ומחמת שם חללות עצמה אין כאן לכאורה אלא רק ענין של "זרות", ולא פסול לאכילת תרומה, ואם כן האשה שאוכלת מחמת קנין כספו של כהן, אין לה חסרון של זרה, ולמה לא תאכל בתרומה? וראה עוד בזה בקהלות יעקב הנדמ"ח סימן מ.

העבדים והבהמה, שהאדון הוא זה שמאכילם בתרומה, וכדין העבד כן דין האשה, וזו היא דעת הקרן אורה והערון לנר, ראה דבריהם בדף נו א על דברי התוספות ד"ה ואי.

אולם יש מן האחרונים שהוכיחו, שאין אכילת האשה שוה לאכילת עבד ושפחה, אלא דין עצמי יש באשת כהן המאכילתה בתרומה, וזו היא דעת הקובץ הערות בתוספות שם.

ועיין עוד בחזון איש כאן, ובשיעורי הגר"ש רוזובסקי שהאריכו בענין זה.

בשעת ביאה שהוא בא על אשתו או אשה אחרת, ולא ידע שהיא יבמתו.

בין שבא עליה במזיד, שהיתה כוונתו לשם זנות ולא לשם מצוה.

בין שבא עליה באונס, ויתבאר בגמרא באיזה אופן היה האונס.

בין ברצון, שידע שהיא יבמתו ונתכוין לקנותה.⁽⁵⁾

ואפילו היה הוא שונג והיא מזידה.

או שהיה הוא מזיד והיא שונגת, שאין שניהם מכוונים לשם מצוה.

או שהיה הוא אנוס והיא לא אנוסה, אלא שונגת או מזידה.

או שהיתה היא אנוסה והוא לא אנוס אלא שונג או מזיד, ונמצא שאין שניהם מכוונים לשם מצוה.

אחד המערה [ביאה שאינה גמורה] ביבמתו, **ואחד הגומר** את ביאתו ביבמתו.

בכל האופנים שזכרו, הרי זה קנה את יבמתו לאשה —

ולא חילק הכתוב בין ביאה לביאה.

ומכך אתה למד, שאחד הבא על יבמתו כדרכה, ואחד הבא עליה בא עליה שלא כדרכה, הרי זה קנה את יבמתו לאשה [תוספות בשם רש"י, ורש"י בגמרא].

ישראל¹ שוב אינה אוכלת בתרומת בית אביה.

וכשם שנפסלת היא מתרומת בית אביה, כן נפסלת היא מתרומה שהיא אוכלת בשביל בנה מכהן, ודרשוהו חז"ל מריבוי הכתוב, [ראה לקמן סט א].

בת כהן שיש לה בן או בן הבן מישראל בין על ידי נישואין ובין על ידי זנות, הרי היא נפסלת מלאכול בתרומת בית אביה, שהרי אמרה תורה "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה זרע אין לה, ושבה אל בית אביה כנעוריה".

ומשמע מהכתוב, שאם יש לה זרע מישראל, אינה שבה אל בית אביה, ואינה אוכלת בתרומה.

וכשם שהיא נפסלת מאכילה בתרומת בית אביה, בגלל זרעה מישראל, כן היא נפסלת בגללו מאכילת תרומה בשביל בנה מכהן.

ואולם יש בדבר חילוקי דינים [ראה משנה לקמן פו א, ומקור דין זה ראה ברש"י סט א ד"ה כן, וברש"י פו ב, ד"ה מת].

ונסתפקו האחרונים אם גם בן מישראל שנולד לה על ידי זנות, פוסל אותה מאכילת תרומה שאוכלת בשביל בנה מכהן.

מתניתין:

הבא על יבמתו הזקוקה לו ליבום: ^{נג-ב}

א. **בין שבא עליה בשונג**, שהיה סבור

5. כתבו התוספות: אע"ג דפשיטא הוא, קתני ליה, דהכי אורחא בכל דוכתי.

שנזכרו, הרי הוא פוסל אותה, וכפי ששנינו במשנה בסופה "פסלה".⁽⁷⁾

וכן ממזרת שנבעלה לישראל בביאות אלו, וכן נתינה [גבעונים שנתגיירו בעורמה בימי יהושע, ונתנם עבדים לחוטבי עצים ושואבי מים, ואסורים הם לבוא בקהל,⁽⁸⁾] שנבעלה לישראל בביאות אלו הרי הם נענשים עליה.⁽⁹⁾

[פיסקא זו אינה שייכת ללשון "פסלה" האמור בסוף המשנה, הואיל ואינן נפסלות על ידי ביאתו, רש"י; והרשב"א כתב שבגירסאות מדויקות אין מופיעה פיסקא זו כלל, כיון שאינה שייכת לענין פסול שהוא נידון משנתנו].

ג. וכן אם נבעלה בת ישראל לממזר ולנתין שהם פוסלים אותה משום "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל".

וכשם שהביאות האלו קונות ביבמה,⁽⁶⁾ כן פוסלות ביאות אלו את הנשים הנפסלות על ידי ביאה לכהונה ולתרומה, ולפיכך:

ב. הבא על אחת מכל העריות שבתורה, ונעשית זונה על ידי ביאתו להיאסר לכהן, ונפסלת על ידי ביאתו בתרומה.

או שבא כהן על אחת מהפסולות לכהונה, ונעשית חללה על ידי ביאתו, כגון:

אלמנה שנבעלה לכהן גדול,

או שנבעלה גרושה לכהן הדיוט,

או שנבעלה חלוצה לכהן הדיוט שהוא אסור בה מדרבנן,

ונעשו כל אלו חללות מדאורייתא או מדרבנן.

בכל אלו — אם בא עליה באחת מהביאות

ביאור הדברים: גבי גרושה אי אפשר לדון בה פסול לענין כהונה, שהרי פסולה ועומדת אפילו לכהן הדיוט, ומה שאמרה המשנה "פסלה" לגבי גרושה וחלוצה היינו שפסלה מתרומת בית אביה, אבל לכהונה כבר פסולה היא קודם ביאתו; אבל באלמנה שלא נפסלה מתחילה אלא לכהן גדול, מתפרש לשון "פסלה" אף לענין פיסולה לכהן הדיוט כיון שנעשית חללה.

8. רש"י לקמן ע"ב. ראה בהערות שם בביאור ענין הנתינה ביתר אריכות.

9. כתב רש"י:

"ממזרת ונתינה — לאו אפסולה לכהונה קאי, דהא פסולה וקיימא", כלומר: אי אפשר

6. לשון רש"י: וכן הבא על אחת מכל העריות באחת מכל הביאות הללו.

משמע שנתכוין לומר כל הביאות ממש שנזכרו במשנה, שוגג ומזיד, אונס ורצון, גמר ביאה והעראה, כדרכה ושלא כדרכה, כל אלו נוהגים אף במה שאמור בהמשך המשנה.

ומיהו על ממזרת ונתינה לישראל אי אפשר לפרש כן, שהרי פירשה רש"י לענין עונש, ואי אפשר שייענש האנוס.

וראה עוד בדברי רש"י אלו בהערות בסוגיא לקמן נו"ב.

7. כתב רש"י בד"ה פסלה [לפי גירסת המהרש"ל]: וגרושה [שנבעלה לכהן הדיוט] מיפסלא מתרומה דבי נשא אם היא בת כהן, דשויה חללה.

לא מיבעיא כשהוא שונג והיא קמכוונא למצוה, אי נמי, הוא מזיד והיא קמכוונא למצוה, שקנה את יבמתו.

אלא אפילו הוא שונג והיא מזידה, או שהיה הוא מזיד והיא שונגת [ב"ח], דתרווייהו [שניהם, היבם ויבמתו] לא קמכווני לשם מצוה, אפילו הכי קנה.

תני רבי חייא: אפילו היו שניהם, היבם והיבמה, שונגים, או שהיו שניהם מזידים, או שהיו שניהם אנוסים, בכל אלו הרי זה קנה.⁽¹⁰⁾

ומפרשת הגמרא תחילה את משנתנו, ואחר כך את מה ששנה רבי חייא:

"אנוס" המתניתין — היכי דמי, כיצד והאיך נאנס?

בכל אלו — פסלה הבועל לאשה, בכל אופני הביאות שנזכרו.

ולא חילק באלו בין ביאה לביאה, שאף אם לא גמר ביאתו אלא הערה בה בלבד, הרי זה פסלה [תוספות בשם רש"י].

גמרא:

שנינו במשנה: הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד, בין באנוס בין ברצון, אפילו הוא שוגג והיא מזידה, הוא מזיד והיא שונגת, הוא אנוס והיא לא אנוסה, היא אנוסה והוא לא אנוס — קנה:

והוינן בה: מאי "אפילו"?

ומשנינן: "לא מיבעיא" קאמר.

כלומר: ואף אם שייך היה בממזרת ובנתינה קודם שנבעלה לישראל תרומה דבי נשא, מכל מקום ביאה זו שנבעלה עכשיו אי אפשר שיפסלנה מאותה תרומה [כיון שאין היא מפסולי כהונה שתיעשה "חללה" ותיפסל], כי אינך יכול לפוסלה משום "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל", שהרי הוא הכשר והיא הפסולה, ולא אמרה תורה אלא "ובת כהן כי תהיה לאיש זר", ולא כשהוא כשר והיא הזרה.

"אלא לענין העראה [והוא הדין ביאה שלא כדרכה] נקטה, ולמילקי עליה" כלומר: לא נזכרו הממזרת והנתינה במשנתנו, אלא ללמדך, שלא חילק בין ביאה לביאה לענין מלקות ולא לענין פסול, ולשון "פסלה" אינו עולה עליהן.

10. בתוספות במעילה ב א ד"ה ששחטן, מבואר, שדין זה של רבי חייא הוי רבותא טפי מן האמור

לומר שנזכרה ביאת ישראל בממזרת ונתינה במשנתנו לענין פסול לכהונה [וכפי שהיה משמע בפשטות מלשון המשנה בסופה: ממזרת ונתינה לישראל וכו' פסלה], כיון שכבר פסולה היא קודם הביאה ואפילו לישראל.

"ולענין תרומה דבי נשא, נמי ליכא למימר", כלומר: ואף אי אפשר לפרש לשון "פסלה" האמור במשנתנו לענין תרומה, שתיאסר מלאכול בתרומת בית אביה [וכגורושה שנבעלה לכהן, כמו שכתב רש"י לעיל והובא בהערה לעיל], כי הממזרת פסולה היא מלאכול בתרומת בית אביה אף קודם שנבעלה [ראה טעם הדבר בקובץ הערות אות שצט, ובקהלות יעקב הנדמ"ח ריש סימן ט]; ואף בנתינה "לאפסולה מן התרומה לא שייך בנתינה כלל" [לשון הריטב"א, וראה בדברי המגיה בריטב"א הנדמ"ח, שהאריך בביאור הדברים].

"ועוד, ביאת כשר — מאי מגרעא לה".

יישמט מהם הוא יתקשה, הרי זה חייב להישמט מהם אפילו אם ייהרג, כי אין הוא יכול לומר אנוס אני ואיני אלא קרקע עולם.

הטעם: **לפי שאין קישוי האבר אלא לדעת**, ונמצא שהוא זה שעושה את הביאה ולא האדם האחר שהדביקו, ולפיכך חייב למות ולא לבוא עליה [נתבאר על פי תוספות].

והואיל והקישוי, לדעת הוא, אם כן אין זה אנוס, ואין צריכה משנתנו להשמיענו שהוא קנה. (11)

אלא שמא תאמר שמשנתנו עוסקת בישן שבא על יבמתו. (12)

אף זו אי אפשר לומר, כיון שלא יקנה את יבמתו, כי:

האמר רב יהודה:

ישן לא קנה ביבמתו, כיון שישן אינו בר א-ד דעת, ואין קנינו קנין. (1)

אילימא, אם נאמר לפרש: **כשאנסוהו עובדי כוכבים**, והביאוהו על יבמתו, והדביקוהו בה כשלא היה אברו מקושה, ונתקשה, **ובא עליה** [נתבאר על פי תוספות].

אי אפשר לפרש כן, כי:

והאמר רבא: אין טענת **אונס** למי שבא על הערוה!

א. קיימא לן שבגילוי עריות, אפילו אימו עליו בעונש מיתה לעשות מעשה, הרי זה ייהרג ואל יעבור.

ב. נתקשה אדם בשנתו או לאשתו, ועובדי כוכבים מדביקים אותו על ערוה, ויכול להישמט מהם, אם על ידי שיישמט מהם הוא ייהרג, אינו חייב להישמט מהם ולמות, כי הואיל ואין הוא עושה מעשה אלא הם עושים בו את המעשה, והוא אינו אלא בקרקע עולם, אינו חייב להישמט ולמות.

ג. לא היה מקושה, ועובדי כוכבים מדביקים אותו על ערוה, ויודע בעצמו שאם לא

1. א. כתב הריטב"א: נראה שרצה רש"י לומר, דאע"ג דביאת יבמה לא בעי כוונה לקנות, שאפילו בשוגג ובמזיד לשם זנות קנה, מכל מקום בעינן שיהא ראוי לקנות.

ותמהו התוספות והריטב"א: והרי קטן היה קונה ביבמתו אם לא שמיעטתו תורה, הרי שאף מי שאינו בר דעת הרי זה קונה את יבמתו!?

ועוד תמהו הראשונים, שהרי בגמרא לקמן אמרו בהדיא את הטעם משום דלא מכיין לביאה, כלומר: אף שאין צריך כוונה לקנות, מכל מקום צריך כוונה למעשה ביאה! ועיין בראשונים, שתבו כמה ביאורים בענין זה.

במשנה, ונתנו טעם למה לא שנינו במשנה את חידושו של רבי חייא, ראה שם.

11. הוכיחו התוספות מסוגייתנו, שהבא על יבמתו בלא קישוי ["משמש מת"] לא קנאה, ראה בדבריהם סגנון הוכחתם, וראה עוד בקרן אורה מה שכתב על דבריהם.

12. רש"י כתב: אלא בישן, שנתקשה כשהוא ישן, ומשמע מלשונו, שאף לפי אוקימתא זו מיירי שהדביקוהו על הערוה, אלא מתוך שהקשתה הגמרא שאין קישוי אלא לדעת, על זה מוסיפה הגמרא שהיה ישן ונתקשה בשנתו ולא מדעתו.